

Demir DRAGNEV, doctor habilitat în istorie,
profesor universitar, membru corespondent al AȘM

Andrei EMILCIUC, doctor în istorie,
cercetător științific superior, Institutul de Istorie, MECC

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ARAPU, VALENTIN

**Relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a
secolului al XVIII-lea / Valentin Arapu. - București : Eikon, 2021**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-49-0581-9

94

DTP: Mihăiță Stroe
Editor: Valentin Ajder

ACADEMIA ROMÂNĂ – FILIALA IAȘI
CENTRUL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE EUROPEANĂ

VALENTIN ARAPU

RELAȚIILE COMERCIALE
DINTRE
MOLDOVA ȘI POLONIA
ÎN A DOUA JUMĂTATE
A SECOLULUI AL XVIII-LEA

E I K O N

București, 2021

ABREVIERI	10
ÎN LOC DE PREFAȚĂ.....	13
INTRODUCERE	19
1. REPERE CONCEPTUALE, SURSE ISTORICE ȘI ABORDĂRI ISTORIOGRAFICE ÎN PROBLEMA RELAȚIILOR COMERCIALE DINTRE MOLDOVA ȘI POLONIA, ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA	29
1.1. Repere conceptuale ale comerțului.....	29
1.2. Relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia reflectate în sursele istorice	50
1.3. Dimensiunea istoriografică privind relațiile comerciale moldo-polone	69
2. MOLDOVA ȘI POLONIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA, ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIEI COMERȚULUI (CARACTERISTICI GENERALE)	103
2.1. Evoluția economico-socială a Țării Moldovei	103
2.2. Situația politică și social-economică a Republicii Nobiliare	136
3. RAPORTURILE ECONOMICE DINTRE MOLDOVA ȘI POLONIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA.....	169
3.1. Cadrul juridic al raporturilor economice moldo-polone	169
3.2. Căile de comunicație și vămile.....	182
3.3. Exportul mărfurilor din Moldova în Polonia.....	206

LEPIS | We know

3.4. Importul mărfurilor din Polonia în Moldova	227
3.5. Litigiile comerciale dintre Moldova și Polonia	243
4. ROLUL NEGUSTORILOR ÎN EXTINDEREA RELAȚIILOR COMERCIALE MOLDO-POLONE, ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA.....	259
4.1. Negustori moldoveni în comerțul cu Polonia.....	259
4.2. Participarea negustorilor armeni în comerțul moldo-polon	281
4.3. Negustori evrei în relațiile comerciale moldo-polone.....	299
CONCLUZII	319
BIBLIOGRAFIA	325
ANEXA	375

INTRODUCERE

Schimbările care au intervenit în viața economică, socială, politică și culturală a Moldovei și a Poloniei pe parcursul secolului al XVIII-lea prezintă un interes științific deosebit, deoarece cunoașterea lor ne permite să elucidăm principalele probleme care au determinat particularitățile trecerii de la medieval la modern în țările din spațiul central și sud-est european. Cercetarea parcursului istoric al ambelor țări, aflate în perioade diferite sub dominații străine, permite o abordare adecvată a numeroaselor probleme majore ce vizează relațiile sociale, economice și politice. Evidențierea similitudinilor și deosebirilor în procesul de dezvoltare a Moldovei și a Poloniei în perioada enunțată în lucrare are la bază convingerea că progresul economic este determinant în cadrul dezvoltării societății în ansamblu, iar analiza raporturilor economice dintre state permite o reflectare adecvată a trăsăturilor generale și particulare în domeniul abordat.

Problema privind relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cuprinde multiple aspecte ale raporturilor economice bilaterale: transformările de ordin social și economic, tendințele de modernizare din ambele state, geneza elementelor cu caracter modern timpuriu, specializarea produselor și mărfurilor comercializate, corelația dintre import și

³ *Noi prin noi*, în „Olteanul”, II, nr. 5 din 28 ianuarie (10 februarie) 1910, apud Toader Ionescu, *Idei și orientări în publicistica economică românească la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (1890-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985, p. 234.

export, statutul juridic al Moldovei și al Poloniei în context internațional, contribuția negustorilor pământeni și a celor alogeni la dezvoltarea comerțului moldo-polon, politica vamală, litigiile comerciale, specificul și diversitatea sistemelor monetare, impactul conflictelor militare, al calamităților naturale asupra schimburilor bilaterale de mărfuri și produse.

Într-un aspect mai larg, problema ce vizează relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se încadrează în contextul relațiilor economice dintre „Orient” și Europa Centrală. Noțiunea de „Orient”, în sensul ce i se atribuia în secolul al XVIII-lea, desemna teritoriile Europei de Sud-Est, aflate sub dominația otomană. Moldova și Polonia se aflau la intersecția unor artere comerciale importante care legau piețele europene cu cele orientale.

Relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea moșteneau caracterul tradițional al epocii medievale, dar în același timp căpătau forme caracteristice modernității timpurii.

În lucrarea de față vom opera cu termeni și noțiuni sinonime celor enunțate în titlu. Astfel, sintagma „relații comerciale” va fi înlocuită, pe alocuri, cu următoarele echivalente: „relații economice”, „raporturi economice”, „schimburi economice”, „schimburi comerciale”, „tranzacții comerciale”. La fel, și în denumirea statelor vom aplica pe lângă cele enunțate, titulaturile: „Țara Moldovei”, „Principatul Moldovei”, „Republica Nobiliară”, Republica polono-lituaniană, „Rzeczpospolita Polska”. Noțiunile date circulau concomitent în mediile diplomatice, fiind deseori și complementare.

Imperativele epocii noastre, marcate de promovarea în societate a valorilor generale ale umanității, deschid posibilități mai vaste în fața cercetătorului, prioritare fiind abordările științifice, obiective și echidistante. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea devin vizibile multiple similitudini în parcursul istoric al Moldovei și al Poloniei: dacă în sec. XV-XVII Polonia tindea să stabilească o supremație asupra Moldovei, atunci în a doua jumătate a secolului al

XVIII-lea ambele state s-au pomenit în fața unor pericole eminamente de decimare teritorială din partea marilor puteri; pericolul extern a creat premise de apropiere a intereselor politice, determinantă devenind politica de bună vecinătate; într-o măsură mai mare sau mai mică, elitele sociale devin conștiente de necesitatea modernizării societății în ansamblu, acceptând în acest sens idei, concepții și modele europene; economia Moldovei și cea a Poloniei erau complementare, creând astfel condiții pentru o colaborare reciproc avantajoasă.

Cercetarea relațiilor comerciale moldo-polone din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea se impune ca o problemă de studiu prin faptul că permite abordarea unor subiecte care au fost trecute conștient cu vederea în istoriografie, în special în perioada sovietică. Postulatele istoriografice din perioada totalitarismului erau ajustate la teza dominantă privind „progresivitatea” încorporării teritoriilor rupte din trupul Poloniei în cadrul Imperiului Rus și etichetarea drept reacționare a acelorași acțiuni întreprinse de Imperiul Habsburgic și Prusia. Această „progresivitate” se manifesta în plan politic, economic, social, cultural și confesional. În urma celor trei partaje teritoriale (1772, 1793, 1795), Polonia, prin complicitatea Rusiei, Austriei și Prusiei, este ștearsă de pe harta politică a Europei. Când ne referim la Țara Moldovei, similitudinile în acest domeniu sunt relevante. Viața principatului în aceeași perioadă cronologică este bulversată de implicarea brutală în hotărârea destinului populației a celor trei imperii – Imperiul Otoman, Imperiul Rus și Imperiul Habsburgic care anexează Bucovina (1775) la posesiunile sale.

Analiza relațiilor comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este indispensabil legată de abordarea problemei privind dezvoltarea relațiilor marfă-bani în economia ambelor state cu impactul lor direct asupra raporturilor economice bilaterale. Printre exponenții acestor relații, de rând cu meseriașii, proprietarii de manufacturi, cămătarii, arendașii de moșii, intelectualii și funcționarii, au fost și negustorii, mulți dintre care erau și purtători ai comerțului moldo-polon. În aspect etnic,

export, statutul juridic al Moldovei și al Poloniei în context internațional, contribuția negustorilor pământeni și a celor alogeni la dezvoltarea comerțului moldo-polon, politica vamală, litigiile comerciale, specificul și diversitatea sistemelor monetare, impactul conflictelor militare, al calamităților naturale asupra schimburilor bilaterale de mărfuri și produse.

Într-un aspect mai larg, problema ce vizează relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se încadrează în contextul relațiilor economice dintre „Orient” și Europa Centrală. Noțiunea de „Orient”, în sensul ce i se atribuia în secolul al XVIII-lea, desemna teritoriile Europei de Sud-Est, aflate sub dominația otomană. Moldova și Polonia se aflau la intersecția unor artere comerciale importante care legau piețele europene cu cele orientale.

Relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea moșteneau caracterul tradițional al epocii medievale, dar în același timp căpătau forme caracteristice modernității timpurii.

În lucrarea de față vom opera cu termeni și noțiuni sinonime celor enunțate în titlu. Astfel, sintagma „relații comerciale” va fi înlocuită, pe alocuri, cu următoarele echivalente: „relații economice”, „raporturi economice”, „schimburi economice”, „schimburi comerciale”, „tranzacții comerciale”. La fel, și în denumirea statelor vom aplica pe lângă cele enunțate, titulaturile: „Țara Moldovei”, „Principatul Moldovei”, „Republica Nobiliară”, Republica polono-lituaniană, „Rzeczpospolita Polska”. Noțiunile date circulau concomitent în mediile diplomatice, fiind deseori și complementare.

Imperativele epocii noastre, marcate de promovarea în societate a valorilor generale ale umanității, deschid posibilități mai vaste în fața cercetătorului, prioritare fiind abordările științifice, obiective și echidistante. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea devin vizibile multiple similitudini în parcursul istoric al Moldovei și al Poloniei: dacă în sec. XV-XVII Polonia tindea să stabilească o supremație asupra Moldovei, atunci în a doua jumătate a secolului al

XVIII-lea ambele state s-au pomenit în fața unor pericole eminamente de decimare teritorială din partea marilor puteri; pericolul extern a creat premise de apropiere a intereselor politice, determinantă devenind politica de bună vecinătate; într-o măsură mai mare sau mai mică, elitele sociale devin conștiente de necesitatea modernizării societății în ansamblu, acceptând în acest sens idei, concepții și modele europene; economia Moldovei și cea a Poloniei erau complementare, creând astfel condiții pentru o colaborare reciproc avantajoasă.

Cercetarea relațiilor comerciale moldo-polone din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea se impune ca o problemă de studiu prin faptul că permite abordarea unor subiecte care au fost trecute conștient cu vederea în istoriografie, în special în perioada sovietică. Postulatele istoriografice din perioada totalitarismului erau ajustate la teza dominantă privind „progresivitatea” încorporării teritoriilor rupte din trupul Poloniei în cadrul Imperiului Rus și etichetarea drept reacționare a acelorași acțiuni întreprinse de Imperiul Habsburgic și Prusia. Această „progresivitate” se manifesta în plan politic, economic, social, cultural și confesional. În urma celor trei partaje teritoriale (1772, 1793, 1795), Polonia, prin complicitatea Rusiei, Austriei și Prusiei, este ștearsă de pe harta politică a Europei. Când ne referim la Țara Moldovei, similitudinile în acest domeniu sunt relevante. Viața principatului în aceeași perioadă cronologică este bulversată de implicarea brutală în hotărârea destinului populației a celor trei imperii – Imperiul Otoman, Imperiul Rus și Imperiul Habsburgic care anexează Bucovina (1775) la posesiunile sale.

Analiza relațiilor comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este indispensabil legată de abordarea problemei privind dezvoltarea relațiilor marfă-bani în economia ambelor state cu impactul lor direct asupra raporturilor economice bilaterale. Printre exponenții acestor relații, de rând cu meseriașii, proprietarii de manufacturi, cămătarii, arendașii de moșii, intelectualii și funcționarii, au fost și negustorii, mulți dintre care erau și purtători ai comerțului moldo-polon. În aspect etnic,

pătura comercială includea în sine negustori de origine moldoveni/români, poloni, evrei, armeni, greci, ruteni. Alogenii au adus o contribuție importantă la dezvoltarea relațiilor precapitaliste și la constituirea burgheziei comercial-industriale atât în Moldova, cât și în Polonia. Alogenii, în special armenii și evreii, cunoșteau limbile străine, mențineau legăturile genetice cu țările orientale și aveau o experiență bogată în ceea ce privește gestionarea unei activități comerciale temeinice, bazate pe organizarea caravelor comerciale, circulația banilor și a hârtiilor de valoare, creditarea și garanțiile financiare ale tranzacțiilor de produse și mărfuri. Negustorii alogeni de pe ambele maluri ale Nistrului au menținut și dezvoltat raporturile economice bilaterale moldo-polone, contribuind și la efectuarea schimburilor comerciale de tranzit în spațiul central și sud-est european.

Investigarea problemei privind relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea include ca subiecte atât politica promovată de autoritatea statului, cât și măsurile întreprinse de către categoriile sociale cointerestate în modernizarea domeniilor economic și social. Necesitatea cercetării problemei enunțate este determinată și de faptul că procesele generale de dezvoltare a economiei și a vieții sociale în ambele state pot fi comparate cu transformările realizate în alte țări europene, ceea ce, în viziunea noastră, este important prin prisma încadrării realizărilor naționale în dezvoltarea comerțului în contextul performanțelor economiei univers-europene.

O pondere importantă în cercetarea problemei enunțate revine componentelor care au fost cercetate doar parțial sau fragmentar, dintre care invocăm următoarele: modernizarea economiei și a vieții sociale în Țara Moldovei și în Polonia; promovarea politicilor protecționiste în economie și comerț; oportunitățile și dezavantajele „haosului monetar”; impactul comerțului de contrabandă asupra raporturilor economice moldo-polone; corelația numerică dintre negustorii pământeni și cei alogeni. În opinia noastră, examinarea acestor aspecte ale problemei ne va permite să reevaluăm unele concepții interpretate unilateral și tendențios

în istoriografia postbelică, în special în cea de sorginte sovietică.

Limitele cronologice ale problemei abordate cuprind perioada anilor 1749-1795. Limita cronologică inferioară o constituie anul 1749, când au fost finalizate un șir de reforme sociale, economice și instituționale, promovate de domnul Constantin Mavrocordat, ultima fiind reforma de desființare a veciniei⁴. Promovarea acestor reforme a modificat relațiile sociale, pregătind condițiile necesare pentru aplicarea practicilor economice de natură să modernizeze societatea Țării Moldovei.

În Polonia o parte din gospodăriile țărănești sunt trecute la forma cenzitară de însușire a plusprodusului, ceea ce duce în mod direct la intensificarea legăturilor cu piața. În ambele state în unele ramuri ale economiei se desfășoară procese de acumulare a capitalului.

Limita cronologică superioară marchează dispariția de pe arena politică a Europei a statului polonez în urma celei de-a treia împărțiri teritoriale (1795). Prăbușirea statului polonez nu a însemnat și dispariția momentană a comerțului polonez, mulți dintre negustorii polonezi și-au continuat cu succes activitatea, acceptând statutul de sudiți – supuși ai unor puteri străine.

O caracteristică specifică pentru perioada enunțată a constituie-o „orientarea economiei pe făgașul producției destinate schimbului, ceea ce a influențat favorabil dezvoltarea pieței interne”⁵, iar comerțul devenea elementul cel mai activ, cel „mai dinamic” al vieții economice⁶.

⁴ Un impact favorabil asupra transformărilor inițiate de Constantin Mavrocordat a fost exercitat de reformele promovate în principat de către Nicolae Mavrocordat și Mihai Racoviță în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Politica transformărilor economice și sociale a avut continuitate în cea de-a doua jumătate a secolului prin reformele promovate de către domnii Constantin Racoviță, Matei Ghica, Ioan Teodor Callimachi, Grigore Callimachi, Grigore III Alexandru Ghica, Alexandru Moruzi.

⁵ I. Toderașcu, *Preocupări pentru îmbunătățirea mijloacelor de navigație în Principatele Române (prima jumătate a sec. al XIX-lea)*, în AȘU „Al.I. Cuza” din Iași, Serie nouă, Secțiunea III, Istorie, tom XX, fasc. 1, Iași, 1974, p. 31.

⁶ Vl. Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române (1750-1831)*, București, Editura Academiei, 1972, p. 123.

Un argument în plus în favoarea cadrului cronologic ales reiese din afirmația lui N. Iorga, care se referea nemijlocit la cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea: „regatul (Poloniei – N.A.), care vedea primejdia înaintea ochilor, care se îndrepta spre catastrofa împărțirii între cele trei mari puteri vecine, se găsește într-o situație care apropie politica lui de propria noastră politică, căci se știe că noi am pierdut Bucovina ca urmare a pierderii Galiției poloneze către Austria”⁷. În sprijinul afirmației date vine și aprecierea lui Teodor Bălan, potrivit căruia în perioada cuprinsă „se constată un izbitor paralelism istoric între soarta Moldovei și a Poloniei. Situată între trei state militare – Rusia, Austria și Prusia – Polonia a fost zdrobită, dezmembrată și în cele din urmă desființată, iar Moldova, asupra căreia se concentra atenția Rusiei și Austriei, a scăpat numai ca prin minune de soarta asemănătoare pregătită Poloniei”⁸.

De asemenea, menținerea legăturilor culturale dintre Moldova și Polonia și pericolul politic care amenința ambele state „a creat o apropiere sufletească între Români și Poloni”⁹. Plus la toate, ideile apusene progresiste din secolul al XVIII-lea pătrundeau în Moldova, inclusiv prin filiera poloneză¹⁰.

⁷ N. Iorga, *Istoria românilor prin călători. De la jumătatea veacului al XVII-lea până la 1800*, Ediția a II-a, vol. II, București, Editura Casei Școalelor, 1928, p. 150-151.

⁸ T. Bălan, *Emigranții poloni în Bucovina și Moldova în secolul al XIX-lea. Extras din volumul omagial „Lui Dimitrie Marmeliuc”*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, f. an ed. (19..), p. 3.

Totodată, în anumite cercuri politice poloneze se făceau auzite vocile lui Xawer Branicki și A. Poniński care au lansat proiectul atașării, totale sau parțiale, a Țărilor Române la Polonia, ca „despăgubire” pentru teritoriile poloneze anexate de Rusia, Prusia și Austria. Proiectul dat s-a dovedit a fi o himeră, iar împărțirile Poloniei au fost realizate fără „ca ea să mai fi primit o compensație oarecare” (V. Ciobanu, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, București, Editura Academiei, 1980, p. 127).

⁹ T. Bălan, *op. cit.*, p. 4.

¹⁰ V. Traikov, *Curente ideologice și programe din mișcările de eliberare națională din Balcani pînă în anul 1878*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 21. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, impactul cultural polonez în Moldova este realizat în mod direct de etnicii polonezi care și-au găsit refugiu în principat în urma celor trei împărțiri teritoriale ale Republicii Nobiliare (1772, 1793, 1795).

Secolul al XVIII-lea în ansamblu, dar în special a doua jumătate care ne interesează, reprezintă și „obiectul unor controverse care, însumate, se constituie într-o imagine neclară, plină de ambiguități și contradicții”¹¹.

Abordarea problemei enunțate prezintă un grad sporit de dificultate în ceea ce privește identificarea cadrului geografic adecvat, deoarece atât Moldova, cât și Polonia au fost supuse agresiunilor externe în urma cărora au pierdut teritorii importante. Astfel, cadrul geografic investigat cuprinde teritoriul Moldovei (inclusiv cu Bucovina între anii 1775 și 1795) și întregul spațiu polonez din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Invocăm faptul că teritoriile poloneze incluse în componența Imperiului Rus, a Prusiei și a Imperiului Habsburgic în urma primelor două împărțiri (1772, 1794) au rămas a fi în continuare teritorii poloneze aflate sub administrații străine și populate preponderent de polonezi (53, 2%), urmați de evrei (10,4%), germani (2%), bielușii, ucraineni, lituanieni, letoni (toți aceștia alcătuind 34,4%)¹². Datele reflectă situația existentă în anii '60 ai secolului al XIX-lea, fiind astfel relevante întru sprijinul afirmației noastre. Mai mult ca atât, populația de origine polonă era prezentă în grupuri compacte și numeroase în Galiția de Est, Bielorusia, Jmudi, Vilensina, Volâni, Podolia. Adică, odată cu schimbarea administrațiilor în teritoriile anexate, baza sistemului economic a rămas de natură poloneză (cel puțin în perioada care ne preocupă) cu aceiași producători, unități de producție, realizatori și contribuabili. Un argument în plus în acest sens îl constituie faptul că majoritatea purtătorilor de comerț moldo-polon erau alogeni: evrei, armeni, greci etc. Cei mai mulți

Numărul polonezilor, stabiliți în Moldova a continuat să crească, astfel în 1830 pictorul polonez Ludovic Stawski a găsit la Iași „o colonie poloneză de vreo 500 de oameni” (vezi C. Cimpoeșu, M.B. Munteanu, *Ludovic Stawski. Un pictor în Moldova secolului al XIX-lea*, Iași, Editura Palatului Culturii, 2014, p. 27-33).

¹¹ C. Oghina-Hariton, *Modernizarea societății românești în secolul al XVIII-lea. O perspectivă istoriografică*, în AȘUI, Serie nouă, Istorie, 1991-1992, tom XXXVII-XXXVIII, Iași, Editura UAIC, 1992, p. 133.

¹² *Польша на путях развития и утверждения капитализма. Конец XVIII - 60-е годы XIX в.*, Москва, Наука, 1984, с. 8.

dintre negustorii alogeni nu au părăsit teritoriile poloneze în urma partajelor teritoriale, conformându-se treptat cerințelor noilor autorități.

Invocăm, de asemenea, și argumentul că, în virtutea unor circumstanțe moștenite din epoca medievală, devine evidentă distincția dintre Polonia propriu-zisă ca unitate etnică și statul polonez care pe parcursul mai multor secole a cuprins în hotarele sale teritorii populate de alte etnii. În cazul nostru vom opera cu teritoriile statelor Țara Moldovei și Polonia, existente la mijlocul secolului al XVIII-lea.

În sprijinul cadrului geografic enunțat, prezentăm și următoarele argumente valabile pe parcursul întregii perioade: își păstrează importanța de odinioară orașele Movilău, Liov, Brody (ultimul în 1779 primește statut de oraș liber) ca centre industrial-comerciale care întrețineau raporturi economice tradiționale și intense cu Țara Moldovei; orașul Liov, oraș de atracție pentru negustorii din Țara Moldovei, rămâne a fi un centru meșteșugăresc și cămătăresc, unde aveau loc cu regularitate iarmaroace; magnații polonezi își continuă cu succes activitatea de producători și exportatori de grâne; manufacturile de producere a postavului au supraviețuit chiar și în urma împărțirilor teritoriale ale Poloniei¹³; piața națională poloneză se constituie înainte de împărțirile teritoriale ale statului¹⁴, în mentalitatea oamenilor epocii se afirmase deja perceperea că teritoriile, indiferent de faptul chiar dacă erau populate de etnici bieloruși, lituanieni sau ucraineni, sunt teritorii ale statului polonez¹⁵; în istoriografia sovietică din anii '50 ai secolului XX nu era recunoscut

¹³ В. Куля, *Формирование капитализма в Польше*, Москва, Издательство иностранной литературы, 1959, с. 20.

¹⁴ *Ibidem*, p. 21.

¹⁵ Aducem în acest sens un exemplu relevant, recunoscut chiar și de unii reprezentanți ai istoriografiei sovietice. În anul 1787, un detașament de voluntari condus de căpitanul Petru Ochincă a avut o încăierare cu oamenii ispravnicului ținutului Soroca, după care a traversat Nistrul spre „partea poloneză”, unde locuiau etnici ucraineni (Н.П. Кириченко, И.В. Семёнова, *Из истории классовой борьбы в Молдавии в период русско-турецкой войны 1787-1791*, în *УЗКГУ*, том 65, Кишинёв, 1963, с. 64).

faptul că în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se constituise o piață națională poloneză, dar în același timp se recunoștea că la mijlocul aceluiași secol demarase procesul de formare a națiunii poloneze¹⁶; în acest context invocăm și argumentul de ordin spiritual, de nuanță patriotică pentru toți polonezii pentru care în timpul partajelor Poloniei călătoriile la Gdańsk echivalau pentru polonezi cu o manifestare de unitate națională, chihlimbarul fiind amintirea „timpului când era pământul nostru”¹⁷; noile autorități din teritoriile anexate de Imperiul Rus nu au reușit să impună un mecanism mai performant de organizare a economiei și comerțului¹⁸, în teritoriile anexate de către Rusia, polonezii cu experiență în sistemul administrativ au fost menținuți în posturile lor, chiar dacă instituțiile poloneze au fost suprimate, iar în Lituania limba polonă s-a menținut în justiție și în administrație¹⁹; după lichidarea independenței statului polon se păstrează legăturile economice dintre diferite teritorii care în trecut intrau în componența Republicii Nobiliare²⁰; raporturile economice dintre anumite părți ale Poloniei erau destul de strânse și marile puteri nu puteau nega existența lor, respectiv, un argument în favoarea afirmației expuse constituie și una dintre prevederile actului final al Congresului de la Viena (1815), prin care s-a introdus schimbul fără vamă și neliimitat între teritoriile poloneze²¹.

¹⁶ И.С. Миллер, *К вопросу о формировании польской буржуазной нации*, în *ВИ*, № 7, Москва, 1952, с. 51-73.

¹⁷ N. Cantemir, *Faptele polonezilor. Un izvor de cunoaștere europeană*, vol. I, Iași, Ankarom, 1996, p. 119.

¹⁸ И.Б. Койфман, *Из истории экономического развития восточных районов Молдавии в конце XVIII и начале XIX веков*, în *УЗКГУ*, том 73, Кишинёв, 1964, с. 6-7.

¹⁹ H.C. d'Encausse, *Imperiul Eurasiei. O istorie a Imperiului Rus de la 1552 până astăzi*, București, Editura Orizonturi, 2008, p. 41.

²⁰ В. Куля, *Указ. Соч.*, с. 24.

²¹ Э.Л. Галич, *О роли народно-освободительного движения в формировании польской буржуазной нации*, în *ВИ*, № 12, Москва, 1955, с. 70.

„Cel mai mare rău pentru un popor este sărăcia. Condiția civilizației Statului este civilizația economică. A introduce formele unei civilizații străine, fără să existe corelativul ei economic, e curat muncă zădarnică”²².
(Mihai Eminescu)

1. REPERE CONCEPTUALE, SURSE ISTORICE ȘI ABORDĂRI ISTORIOGRAFICE ÎN PROBLEMA RELAȚIILOR COMERCIALE DINTRE MOLDOVA ȘI POLONIA, ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA

„Ce nu avem? Țară bogată și mare avem. Plugari și cărturari des-
toinici avem. Independență politică avem. Un optimist ar zice, că
avem de toate. Nu avem, clasă de mijloc, de limbă și lege româ-
nească, și implicit nu avem orașe românești, și nici independență
economică”²³.
(Ștefan Peneș)

1.1. Repere conceptuale ale comerțului

Etimologia. Termenul „comerț” are origini antice, provenind de la latinescul *commercium*, care înseamnă „cu marfă”, vizând astfel o activitate economică ce se ocupă de mărfuri²⁴. *Commercium*

²² M. Manoilescu, *Tragica predestinare a geniului moldovenesc*, Ediție îngrijită de Valeriu Dinu (Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Românii în Istoria Universală / The Romanians in World History (t. 23), Iași, Editura Moldova, 1993, p. 65.

²³ Șt. Peneș, *Pentru desrobirea economică a poporului român. Un fragment din acțiunea reunionistă. Cuvântare rostită de Ștefan Peneș, secretarul Centralei Reuniunilor, a congresul Lige' Culturale, ținut la București în ziua de 31 Octombrie 1937*, București, 1938, p. 10.

²⁴ Gh. M. Pistol, *Bazele comerțului*, București, Editura Fundației „România de Măine”, 2004, p. 15.